

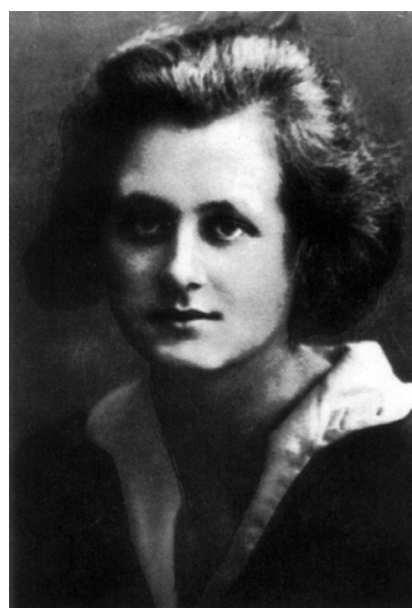
Pomoc v době pronásledování

Přežít v okupovaném protektorátu bylo velmi obtížné bez pomoci lidí, kteří nebyli označováni za Židy a kteří s nasazením vlastního života pronásledovaným pomáhali. Chování nežidovského obyvatelstva vůči Židům se značně lišilo. Zatímco někteří se přímo podíleli na pronásledování, ať z ekonomických či jiných důvodů, většina lidí nezúčastněně přihlížela zavádění protizhidorových zákonů a nařízení a deportacím. Našli se však i tací, kteří se aktivně podíleli na záchraně lidí, kteří byli na základě norimberských zákonů označeni za Židy. Pomoc mohla mít různé podoby: od organizace útěku přes pomoc při obstarávání falešných dokladů po ukryvání. Také motivy mohly být různé: od politických či odbojových až po prostou lidskou solidaritu. Pro pronásledované měla pomoc ale také symbolický význam, neboť projevy solidarity ukazovaly, že ne všichni podleli nacistické propagandě, a pomáhaly jim neztratit víru v možnost návratu do běžného života po osvobození.

Častou formou pomoci bylo poskytnutí úkrytu v domovech zachránců. To bylo snazší mimo město, protože venkovská stavení nabízela možnost zbudovat úkryty, například pod domy, ve stodolách a na půdách. Přesto žili zachránci i jejich chráněnci v neustálém strachu z prozrazení. Řada Židů však našla útočiště i v bytech ve městech a na různých opuštěných místech, jako byla kanalizace, hřbitovy či úkryty v lese. Schovávat někoho neznamenal však jen neustálý strach z vyzrazení a z trestu, ale i obtíže při obstarávání potravin, které byly na příděly a kterých v době války neměla žádná rodina nazbyt. Další formou pomoci byla výroba falešných dokumentů a pomoc při získávání nepravé identity. Padělané osobní doklady, cestovní dokumenty nebo třeba křestní listy mohly pomoci Židům vycestovat ze země, vyhnout se deportaci nebo přežít válku. Jednotlivci i organizace pomáhali v období holocaustu Židům utíkat z ghet a dalších míst věznění, nebo z území, kde jim bezprostředně hrozilo nebezpečí. Záchranou života také byla často pomoc v koncentračních táborech, kde nežidovští vězni pomáhali svým židovským spoluvězňům.

Rodiče někdy stáli před složitou volbou: schovat své dítě u známých, u sítě lidí zapojených do odbojové činnosti, v klášteře, nebo zůstat pohromadě? První možnost s sebou nesla odloučení, ale mnohdy i větší šanci na záchranu. Schování dětí v klášteře, které bylo obvyklé zejména ve Francii, Belgii a v Polsku, s sebou však neslo další dilema, a to zejména pro pobožné Židy: možnost konverze ke křesťanství. Také poválečný návrat dětí k původním rodičům, pokud se jim podařilo přežít, byl velmi složitý.

Podle statistiky počtu titulů Spravedlivý(á) mezi národy by se mohlo zdát, že obyvatelé českých zemí příliš nepomáhali. Zatímco v České republice bylo uděleno 109 titulů, například v Belgii, která má přibližně stejný počet obyvatel, to bylo 1635. Tento rozdíl není snadné vysvětlit. Neznamená to však, že obyvatelé Belgie byli obětavější či statečnější než lidé v českých zemích. Velkou roli hrála mimo jiné rozdílná podoba okupační moci v obou státech a větší nebezpečí, které zachráncům v protektorátu hrozilo. Řada zachránců se navíc ke svým zásluhám nehlásila – vždyť v komunistickém Československu nebyla pomoc Židům příliš oceňována. Velkou roli hrály

453 – Milena Jesenská

© ČTK (foto, 2013)

Milena Jesenská (1896–1944) byla česká novinářka, spisovatelka a překladatelka, mj. i Franze Kafky. Účastnila se protinacistického odboje a ohroženým lidem pomáhala k útěku. Jedna z cest pro lidi v ohrožení z území protektorátu vedla přes Moravskou Ostravu do polských Katovic, kde bylo možno zažádat o vízum do Velké Británie. Milena Jesenská ve spolupráci s hrabětem Joachimem von Zedwitz pomáhala židovským uprchlíkům při útěku přes hranice. Jesenská opatřovala pro uprchlíky nejen jídlo, ale i potřebné falešné dokumenty. V říjnu 1939 však byla zatčena gestapem, držena v několika věznicích a nakonec převezena do koncentračního tábora Ravensbrück. Zde v květnu 1944 kvůli špatným životním podmínkám zemřela.

i rozdílné geografické a socioekonomické podmínky jednotlivých států – území českých zemí bylo hustě osídleno a neposkytovalo takové možnosti pro úkryt jako například Polsko a Ukrajina, kde byl počet zjištěných zachránců v přepočtu na jednoho obyvatele mnohem vyšší. Navíc v době probíhajících deportací v roce 1942 začala tzv. heydrichiáda a nacistický teror v okupované zemi se zásadně vyostřil. Naopak na konci války, v době deportací lidí ze „smíšených“ rodin, ochota ukryvat Židy skrývající se před deportací stoupala.

Spravedliví mezi národy

Tento titul uděluje izraelský památník Jad vašem. Termín Spravedlivý(á) mezi národy (Chasidej umot ha-olam) v židovské tradici označuje nežidy, kteří pomáhali Židům v době potřeby nebo respektovali základní princip stanovený Bibli – zákaz krveprolití. Od roku 1963 je titul udělován těm, kteří se nezištně podíleli na záchraně Židů v období holocaustu a riskovali přitom své životy. Do konce roku 2012 bylo oceněno 24 811 jednotlivců či skupin.

Tento počet však neodpovídá skutečnému počtu zachránců, neboť o mnohých takových činech nemohl po válce nikdo podat svědectví.

Pravidla pro udělení titulu Spravedlivý(á) mezi národy:

- » Aktivní zapojení zachránce do záchrany Židů před smrtí nebo deportací do koncentračních a vyhlazovacích táborů.
- » Nasazení vlastního života, svobody nebo postavení.
- » Nezištná motivace k záchraně (pomoc nebyla podmíněna finančními nebo jinými zájmy).
- » Existence svědectví zachráněného nebo dokumentů dokládající pomoc a její okolnosti.

454 – Anonymní výhružné dopisy, které obdržela rodina Jaroslava Kytlice schovávající Jana Hostovského

Nebezpečí nečihalo jen ze strany nacistů a kolaborantů, ale i od „normálních“ sousedů, kteří se báli ohrožení celé vesnice.

- ➔ [Zcela běžné příběhy? > Jan Hostovský a jeho zachránci, s. 41](#)
- ➔ [Metodické materiály > Ochota pomoci](#)
- ➔ [Metodické materiály > Příběh zachránců](#)
- ➔ [Metodické materiály > Četníci v Terezíně](#)

„Jak se mluví, bydlí u Vašeho souseda a u Vás přechodně, prý policejně nehlášená osoba, jeli tomu skutečně tak, vydáváte se v nebezpečí i se spolubydlícími osobami, těžkého trestu na životech i majetku.

Dejte vašemu a jeho – paní, toto upozornění přečísti a v důsledku možné náhlé policejní prohlídky, jej hned spalte.

V zájmu Vašem a Vaší rodiny na vědomí. Dle doslechu nedbáte přísného nyní zostřeného vlád. nařízení, nezařídíte-li se dle něho, stihne Vás určitě – těžký trest – jaký podstoupili již mnozí, kteří byli lehkovážní a nedbalí.

Pane Kytlic:

Propusťte okamžitě navždy onoho člověka[,] kterého již tak dlouho skrýváte. Tento byl ve spolku se židy[,] čímž vám hrozí v nejbližší době společné zatknutí!!! Nedá se to vše již zadržeti!“

Židovské muzeum v Praze

455 – Výpověď zachránkyně Aleny Jechové

„Byly jsme s maminkou okamžitě rozhodnuty a Zdeničku jsme si dovedly domů. Já jsem měla základní školu za sebou, další vzdělání nebylo dovoleno. Byla jsem doma a mohla uvařit, učit se se Zdeničkou číst, psát a počítat. Bála se moc Němců, kteří chodili kolem nás denně, protože u Budkovic měli radary a ubytovnu. Taký já jsem se bála Němců. Vozila jsem mamince denně oběd do továrny, letadla mi lítala nad hlavou, byl samý poplach.“

Ruth BONDY: „Pomoc v nouzi největší“, *Terezínské studie a dokumenty 2008*, eds. Jaroslava Milotová, Anna Hájková, Praha 2009, s. 166

Když byla matka Zdeňky Sternbachové povolána do transportu do Terezína, nechala svou dceru u své bytné. Ta však byla také Židovka a byla deportována jen o něco později. Požádala proto rodiče Aleny Jeklové, aby se o Zdeňku postarali. Na konci války odešla Alice se Zdeňkou do vedlejší vesnice, kde bylo bezpečněji. Když se po osvobození matka vrátila, Zdeňka ji zpočátku vůbec nepoznávala.

456 – Dopis Wolfganga Adlera svému spoluvězni Aloisu Holubovi

„Milý Lojzíku,
Obdržel jsem tvůj balíček, který mne ohromně potěšil.
Ti chci písemně, když ústně nemohu, poděkovati. Všechno,
co si mi poslal, přichází velmi vhod. Bratrskou lásku,
kterou si ke mně zachoval, nikdy nezapomenu. Tvůj kamarád.“

Ruth BONDY: „Pomoc v nouzi největší“, *Terezínské studie a dokumenty 2008*, eds. Jaroslava Milotová, Anna Hájková, Praha 2009, s. 160

Alois Holub, český politický vězeň, se v koncentračním táboře Mauthausen ujal židovského vězně Wolfganga Adlera, který sem byl deportován ve velice špatném zdravotním stavu z Osvětimi. Nosil mu každý den polévku a chleba a další důležité prostředky k přežití v podmínkách koncentračního tábora. Po osvobození se Wolfgang přestěhoval do Izraele a až do roku 1948 zůstal s Aloisem v písemném kontaktu. Obnovili jej znovu v roce 1989.